

Son yıllarda insan beyni; teknolojiyi de arkasına alarak muazzam bir evrim geçiriyor. Daha fazla sorguluyor, daha derin araştırıyor, daha kaşif nöral bağlantılar kurabiliyoruz.

Beynin nasıl işlediği, insanların nasıl karar verdiği, düşüncelerin ve duyguların nasıl oluştuğu konusunda epeyce araştırma olduğundan, bugün insan beyninin davranışlarımızı, duygu ve düşüncelerimizi nasıl yönettiğini anlamak konusunda atalarımızdan oldukça ilerdeyiz.

Ancak yine atalarımızdan miras kalan ve bu evrimleşme sürecinde kendini yenileyememiş kör noktalarımız var. Davranış Bilimciler buna "Bilişsel Ön Yargı" ismini veriyor.

Biraz açmak gerekirse; bilişsel süreçlerde (düşünme, algılama ve hafıza gibi) biz insanları rasyonellikten ayıran ve düşüncelerimizi / davranışlarımızı etkileyen sistematik ön yargılara verilen isim bu.

Sistematik deniyor, çünkü bu ön yargılar nadiren başımıza gelmiyor. Aksine; yüzyıllardır, nesilden nesile aktarılan ve "mantığın" önüne geçen gündelik ön yargılardan bahsediyorum.

İnsan beynini bir bilgisayar olarak düşünürsek; bilişsel ön yargı temelde koddaki bir hata. İşte bu kod hatası girdiyi farklı algılamamıza ve mantıksız bir çıktı üretmemize sebep oluyor.

Bu ön yargıların farkında insanların hayatta başarısız olma ihtimali oldukça az. **Çünkü ancak farkında olursak; kendimizi değiştirebiliriz.**

İşte Hepimizin Farkında Olması Gereken 50 Bilişsel Ön Yargı

- 1. Temel İlişkilendirme Hatası:** Bir başkası geç kalıyorsa, bu tembel olduğu içindir. Biz geç kalıyorsak, kesin trafik vardır.
- 2. Kendi Kendine Hizmet Eden Ön yargı:** Tüm başarılarımızı becerilerimize ve bir gerçekliğe, tüm başarısızlıklarımızı kötü şansa veya kötü bir duruma bağlama eğilimimiz var.
- 3. Grup İçi Kayırmacılık:** Bizden farklı olanlara karşı grubumuzdakileri tercih etme eğilimindeyiz.
- 4. Sürü Psikolojisi:** Herkes popüler olan bir çoğunluğa katılmayı seviyor.
- 5. Grup Düşüncesi:** Çatışmadan kaçınmak için grupta birlikte hareket etmek. Ayrıca birçok büyük organizasyonun çöküşünün nedeni.

6. Halo Etkisi: Bir kişi, olay, ortam, kurum veya nesne hakkında sahip olunan olumlu ya da olumsuz bir izlenimin; onun tüm özelliklerine genellenmesi. Oysa birinin kendinden emin veya akıllı olması, onun aynı zamanda düşünceli veya kibar olduğu anlamına gelmez.

7. Ahlaki Şans: Kazananların ahlaki açıdan üstün olduğunu varsayma gibi tuhaf bir beyin defomuz var.

8. Sözde Konsensüs: Durum öyle olmasa bile çoğu insanın bizimle aynı fikirde olduğunu düşünmek.

9. Bilginin Laneti: Diğerleriyle iletişim kurarken, farkında olmadan diğer kişilerin anlatılanları anlayacak bir geçmişe sahip olduğunu varsaymak.

10. Spot Işığı Etkisi: Kendi davranış veya görünümümüze, diğer insanların gerçekte olduğundan daha fazla dikkat verdiğini sanmak. Başkalarının hakkımızda ne kadar çok düşündüğu konusunu abartmak.

11. Görsel Olarak Canlandırabilme Etkisi: Objektif olarak çok daha ölümcül trafik kazalarından ziyade nadir görülen uçak kazaları hakkında daha fazla endişelenmemizin nedeni. İnsanlar, bir örneği akla getirmenin ne kadar kolay olduğuna (ve uçak kazaları akılda kalıcıdır) göre yargıda bulunurlar.

12. Savunma Psikolojisi: Başarısızlıklarımızı kendi kontrolümüzde olmayan etmenlerle, başarılarımızı ise bireysel yeteneklerimizle açıklama eğilimi.

13. Adil Dünya Hipotezi: Dünyanın adil bir yer olduğunu, insanların hayatta hak ettiklerini yaşadıklarını; kötü şeylerin kötü insanların başına, iyi şeylerinse iyi insanların başına geldiğini varsaymak. Bu yüzden, gözlemlenen herhangi bir adaletsizlik varsa, bu gerçekten hak edilmiş gibi varsayılıyor.

14. Saf Gerçekçilik: Gerçeđi herkesten daha iyi kavradığımızı düşünmek.

15. Saf Sinizm: İnsanların eylemlerinde, gerçekte olduğundan daha fazla ben merkezci bir yönelimde olduklarına inanmak.

16. Forer Etkisi: Kendimiz için hazırlanmış gibi görünen ama aslında büyük çoğunluktaki insanlara uyacak kadar genel ve belirsiz kişilik betimlemelerine inanma eğilimimizi anlatan bir gözlem. Astrolojinin çekiciliği de buradan geliyor.

17. Dunning Kruger Etkisi: Düşük yeterliliğe sahip kişilerin yeterliliklerini abartması. Bu ilke, ne kadar az yetkin olursanız, ne kadar kötü olduğunuzu tam olarak anlayamayacak kadar beceriksiz olduğunuzdan emin olma ihtimalinizin o kadar yüksek olduğunu belirtir. Daha büyük becerilere sahip olanlar ise genellikle şüphe içindedirler.

18. Ankraj: Duyduğumuz ilk bilgi parçasının, tüm tartışmanın içeriğini veya çerçevesini etkileme eğilimi.

19. Otomasyon Ön yargısı: GPS veya otomatik düzeltme gibi otomatik sistemlere aşırı güvenmek.

20. Google Etkisi (Dijital Amnezi): İnternette kolayca bulunabilen bilgilerin, edinildikten sonra hızlı bir biçimde unutulması.

21. Tepkisellik: Zorbalığa uğradığınızı veya köşeye sıkıştığınızı hissettiğinizde söylenenin tersini yapmak.

22. Doğrulama Önyargısı: Mevcut inançlarımızı doğrulayan bilgileri aramaya ve bu bilgilere daha kolay ikna olmaya meyilliyiz. Politikada sıkça rastlanır.

23. Geri Tepme Etkisi: Kişinin, inançlarına karşı olan kanıtları reddetmesine sebep olan ve asıl görüşlerini güçlendiren önyargı.

24. Üçüncü Kişi Etkisi: Kendimiz dışında, üçüncü kişilerin medyanın verdiği mesajlara karşı daha duyarlı olduğunu ve bunlardan daha fazla etkilendiklerini düşünmek.

25. İnanç Ön yargısı: Bir argümanı kendi değerlerine göre değil, sonucunun ne kadar makul olduğunu düşündüğümüze göre yargılamak.

26. Erişilebilirlik Kademesi: Bir şeye ne kadar çok insan inanırsa (ve onun hakkında konuşursa) onun doğru olduğunu düşünmemiz o kadar olasıdır.

27. Gerileme: Geçmiş romantikleştirmek ve bir düşünüş çağında yaşadığımızı düşünmek.

28. Statüko Ön yargısı: İnsanlar, değişiklik faydalı olsa bile, her şeyin aynı kalmasını sevme eğilimindedir.

29. Batık Maliyet Yanılgısı: Harcadığımız zaman, emek veya parayı düşünerek yanlış bir davranışımızı sürdürmekte ısrarcı olmak. Battı balık yan gider anlayışı.

30. Kumarbaz Yanılgısı: Gelecekteki olasılıkları, geçmiş tecrübelerimizden yola çıkarak düşünürüz. Birkaç kez art arda havaya atılan madeni bir paranın sıklıkla yazı tarafının gelmesi halinde, bir sonraki atışta madeni paranın yazı tarafının gelme ihtimalinin çok yüksek olduğu fikrine kapılırız.

Haftanın Sorusu:

Yakın zamanda verdiğiniz bir kararı düşünün. Karar verme sürecinizi etkilemiş olabilecek bilişsel önyargılar var mıydı? Bu önyargıların farkında olmanız kararınızı nasıl değiştirebilirdi?

Haftanın Egzersizi:

Bir hafta boyunca karar verirken veya fikir oluştururken kendinizi fark ettiğiniz durumları yazdığınız bir günlük tutun. Haftanın sonunda, düşüncelerinizi etkilemiş olabilecek bilişsel önyargı kalıplarını belirlemek için günlüğünüzü gözden geçirin.